

Het Kruis

William Trotter (1818-1865)¹, “Uit het Woord der Waarheid”, 14de jg. 1958-1959, p. 73-83

<https://www.uitthewoordderwaarheid.nl/>

In waarheid is er gezegd: niets is te vergelijken met het kruis. Het staat daar, en het zal voor altijd in zijn eenzame grootheid en verhevenheid daar staan, in het middelpunt van de cirkel der eeuwigheid, als het wonder voor ieder inzichtsvol schepsel, als de ziel waarin de boosheid en de haat van de gevallen mens onuitwisbaar gegrift zijn, maar ook de goedheid en de liefde van God. Uit de diepe schaduwen van het verleden belicht het het zichtbare in al zijn licht en duisternis, waarheid en bedrog, zon en schaduw, trouw en valsheid, rechtvaardigheid en zonde, oordeel en genade, erbarming en wreedheid, liefde en haat. Bij zijn licht is het van de hemel geopenbaard, en is de diepste diepte van de afgrond van het kwade ontdekt. Zegen en vloek verheffen daar eenparig hun stem. Dààr wentelt zich vuil de inktzwarte zee van menselijke schuld, en dààr verzwelgt de onvertroebelde oceaan van goddelijke genade alles met zijn zwellende vloed. Niets in het verleden kan ermee vergeleken worden, en evenmin kan er in de toekomst iets ontstaan, dat ermee kan wedijveren.

Dààr verschijnt de grootste zonde, die het schepsel ooit beging, en dààr is ook de machtigste ont-plooiing van oneindige genade van Gods zijde, die ooit het licht zag. Het is de plaats waar de mens in iedere bron van zijn zedelijk bestaan werd beproefd, en dààr ook werd de barmhartigheid van God in zijn diepten doorgrond. Dààr verhief het vijandig, gevallen schepsel zijn hand der goddeloosheid tegen zijn Schepper met dodelijk voornemen, en dààr werd het antwoord van de Schepper gegeven in onuitsprekelijke en oneindige liefde. Het is het getuigenis van een goddeloosheid, die door de mens niet kon worden overtroffen, en het is het bewijs van een gunstbetoon, dat God Zelf nooit zou kunnen herhalen. De oorden van de verlorenen zouden niet in zich kunnen sluiten de mate van toorn, vloek, oordeel en wee, die om Golgotha een kring trokken; en de hemel zelf zal niet oneindig genoeg zijn om de liefde, de genade en het erbarmen, die dààr uitgedrukt zijn, te begrenzen.

Dààr is het gehele vraagstuk van goed en kwaad aangesneden, opgelost, en voor eeuwig geregeld. Alle krachten van goed en kwaad waren dààr bijeen. Dààr verhief de zonde zich in al zijn kracht tegen God, en dààr kwam God in oordeel tegen de zonde uit. Nooit tevoren had het opstandig schepsel zoveel aangedurfd. Nimmer tevoren had de zonde zich in Gods heeal zó voorgedaan. Haar gelegenheid was gekomen: de Zoon van God was in de handen van zondaars. Gans de hel was in beweging. Het gunstige moment om de banden van de hemel af te werpen, was angebroken. het woeden van de volken, de aanslag van de Joden, de boosheid van de wereld; alles was tegen Christus gericht. Zij willen niet dat Deze Koning over hen zou zijn. De hellekrachten waren verzameld; de overheden en machten monsterden hun ganse macht voor de eindstrijd; de gebieden van de onderwereld zonden hun laatste strijder uit; en de gesloten gelederen van de goddeloosheid bereidden zich voor op dit wanhopig samentreffen, waarin geen pardon werd gegeven of genomen, en waardoor de overwinning voor goed en kwaad uiteindelijk beslist moest worden.

HET “UR” VAN DE MENS

De Heer noemt dit het “uur” van de mens (Lukas 22:53). Vanaf de val tot op dat uur was de mens betugeld, door de hand van God die hem inhield.

Voordien had God in Zijn genade verhoed, dat de mens de volledige gedachte, die in zijn hart was, uitvoerde. Hij had de aarde verdorven, had deze met wrevel vervuld, onschuldig bloed vergoten, de wet gebroken, demonen aanbeden, de slaven van Christus gedood, en Christus, in de genade en liefde in de wereld gekomen, gehaat. Maar zijn vijandschap was door God tegengehouden, en hij was weerhouden van al datgene te doen, waartoe hij zich geneigd voelde. Gedreven door de haat zonder oorzaak van zijn harde godloze hart, was hij dikwijls er voor klaar geweest Jezus te stenigen, maar op onverklaarbare wijze voelde hij zich onbekwaam zijn moorddadig voornemen uit te voe-

---

¹ Zie bio: <http://www.mybrethren.org/bios/frambios.htm> .

ren. Maar nu was zijn “uur” gekomen; de slagboom, die zijn haat had tegengehouden, was weggenomen; de wegen, waarop zijn boze natuur zich zou openbaren, waren opengesteld; het toom en gebit, die in zekere mate een beteugeling voor zijn boze gedragingen vormden, waren afgeworpen, en voor het eerst in zijn gevallen historie voelde hij, wat ware vrijheid was, voor zover dan vrij zijn van het ingrijpen van God gaat. Vrij is hij en ontketend van het goddelijk toezicht, en het heelal moet toeschouwer zijn van het gebruik, dat hij van zijn vrijheid maakt. Helaas was voor de arme mens zijn vrijheid zijn ondergang, en ze is dit altijd. Evenals de Gadareense kudde zwijnen ging zijn dolle ren van de steile af – roekeloos, snel en ruïneus; en een zelfde macht dreef beide ten verderve.

Hetgeen het “uur” van de mens kenmerkte, was de “macht der duisternis”. Hij moest óf door de macht van God bewaard worden, óf door de duivel naar het verderf gedreven worden. Wat baatte hem zijn vrijheid? In zijn vrijheid was hij het werktuig van de duivel. Trots, eerzuchtig, opstandig en ontbloot van vertrouwen in Hem, Die Zijn eniggeboren Zoon gezonden had om hem te redden, wilde hij voor zijn eigen geluk zorgen. Hij maakte er bezwaar tegen, dat God Zichzelf om hem bekommerde. Hij wilde zijn eigen weg gaan en voor zichzelf zorgen. Afgrijselijke waanzin! In één opzicht was het waar, dat hij nimmer tevoren zó vrij geweest was, maar toch was het in ander opzicht even waar dat hij nooit zulk een slaaf geweest was: juist zijn vrijheid wierp hem volkomen in handen van de satan.

De boosheid van de Jood verbaasde de heidense heerser, en de wankelmoedigheid en de bangheid van Pilatus hebben de wereld verbaasd doe staan. In de verrader komt de arglist van het menselijk hart zó vreselijk uit, dat zelfs natuurlijk zelfrespect de daad verafschuwt, en de handeling is zó laf, zelfs voor de man die hem beging, dat, als hij voltooid is, zijn bestaan zelfs onverdraaglijk voor hem wordt, en in wanhoop gaat hij uit en verhangt zich.

Eer het uur van de mens had geslagen waren voor Petrus lantarens, fakkels en wapens, door mannen van kracht en vastbeslotenheid gedragen, weinig meer dan verrot hout, maar als het uur werkelijk gekomen is, vervult de onschuldige vraag van een dienstmaagd, die behoort tot het paleis van de hogepriester, hem met onbeschrijfelijke schrik, en deze zoon van Jona, met een boven anderen uitstekende moed op andere tijden, en een waar liefhebber van de Heer, ontkent dat hij Hem ooit kende, en dit met eden en vloeken. De andere discipelen, hoewel ook pochend toen ze op de Olijfberg waren, zijn nu nergens te zien. De discipel die Jezus liefhad, is met zijn Meester in de beproeving, maar hij is daar onder bescherming van de hogepriester (Johannes 18:15). Het was *het uur van de mens, en de macht der duisternis*, en daarin kon niemand stand houden dan in de macht van God. Wat een uur was het!

Ieder type van de mensheid was daar, en iedere menselijke ziel waanzinnig in zijn vijandschap jegens de zachtmoedige Lijder. Wij zien dat Pilatus Hem onderwerpt aan de onwaardige behandeling der geseling, ofschoon hij gedwongen is te belijden dat hij in het geheel geen schuld in Hem gevonden heeft! (Lukas 23). Herodes en zijn krijgsknechten behandelen Hem met verachting, kronen Hem met doornen, en buigen de knie in spot voor Hem; priesters, wier plaats het was tussenbeide te treden, zien we Hem met gebruik der wet oordelend en beschuldigend – die wet, die Hij geëerd en heerlijk gemaakt had, wordt tegen Hem gebruikt, met het doel Hem te vernietigen. Een rover wordt gekozen boven die Ene, Die met vrijgeevige liefde zegeningen op het volk had doen regenen, en een moordenaar wordt eerder dan de Vorst des Levens gekozen. Voor het brood, waarmee Hij ze gevoed had, geven ze Hem slagen terug; en voor de genezing van hun zieken vergelden ze Hem met een kwijnende dood op het kruis; en voor de woorden van genade, die over Zijn gezegende lippen kwamen, hopen zij anathema's op Zijn met doornen gekroonde hoofd op. Wat was de betekenis van dit alles? Niemand kon op deze vraag een verstandig antwoord hebben gegeven. In dit “uur” was het paleis van de hogepriester werkelijk *de hel*, want daar was de raad van de demonen samengeroepen.

De mens werd door een macht, waarvaan hij niets wist, gecontroleerd. Hij had God, Die hem tot nog toe tot zijn bestwil had ingehouden, afgeworpen, en nu is hij onder controle van één, die hem onstuimig ten verderve drijft, maar via een weg die hij uiteindelijk graag loopt. Geterroriseerd door zijn vrezes, ontvlamd door zijn lusten, onzinnig geworden door zijn haat, weggesleept door zijn trots, in zijn geweten verhard door gemeenzaamheid met de zonde, meedogenloos in zijn omgang

met alles wat goddelijk is, en met al zijn gevallen wrede en verdorven lusten en hartstochten gewerkt en tot woede ontstoken door de invloeden van de hel, zal hem niets voldoen dan de vernedering, doodsangst en dood van Hem, Die rondgegaan is goedgevoelende en genezende allen die van de duivel bezeten waren. Inderdaad, het was het “uur van de mens”, en het was een uur van onbetwogen slechtheid.

DE MACHT DER DUISTERNIS

Het geestelijke komt aan het licht in het stoffelijke. Wij horen geen trompetgeschal van de vorst der duisternis; geen artilleriegeratel roept de echo's van Sion wakker; geen donder van een door demonen bestuurde oorlogswagen brengt het middernachtelijk duister in opschudding; geen militaire parade van toepen in wapenrusting begroet het oor, toch was er nooit sedert de schepping van de wereld een ogenblik waarop geestelijke krachten zó in de weer waren. De afgrond van het boze zond zijn myriaden uit; Golgotha zwermde van ontelbare machten; maar er werd niet meer geluid gemaakt dan door de planeten in hun loop rondom hun gloeiend middelpunt. Het gerommel van hun donder, zo het al gehoord werd, wordt beluisterd in het gehuil van het onkundig en brutaal gepeupel, dat om het paleis van de hogepriester heen golft, roepend: “Weg met Hem! Weg met Hem! Kruisig Hem) Kruisig Hem!” en in hun liederlijk gescherts en lawaaierige lasteringen zoals ze daar naar de plaats der terechtstelling hollen.

Er is wel eens gezegd, dat de *hel lachte*, maar dat is niet helemaal juist. In de schatting van de machten van het kwaad was het ongetwijfeld een overwinning, de mens zo volslagen te hebben verblind voor het feit, dat hij zielszelfmoord beging, maar het lachen was op dat ogenblik wel verre van het hart van hem, die de veldslag tegen God en Zijn Christus voerde. De hel heeft nog nooit kunnen lachen, en zal er ook nooit toe in staat zijn. Tot nu toe is de hel te druk geweest om tijd te hebben voor lachen, en ze is nooit zo vol vertrouwen op de overwinning geweest, dat ze de vijand in zulk een verheven minachting kon opnemen. God lacht om de onmacht van de mens en hel tezamen, want Hij is almachtig en kan nooit van een nederlaag weten. Maar Satan heeft maar al te vaak zijn plannen doorkruist gezien, zijn wijsheid schaakmat gezet, en zijn macht teniet gedaan, om Gods lach te kunnen hebben. Bij het kruis lachte niemand dan de mens, het schuldige, onbezonnen werktuig van de duivel, en zijn vrolijkheid ging ten koste van het eindeloze lijden van de Zoon van God, zijn Redder en zijn Vriend.

DE SMART VAN DE HEER JEZUS

En hoe groot was Zijn smart! Men zegt, dat hoe hoger men in de schepping komt, hoe vlijmerder de belevenissen van smart gevoeld worden, en hoe lager men gaat, hoe minder zij verhoudingsgewijs uitdrukkelijk gevoeld worden. Maar wat moet het dan geweest zijn voor de Eerstgeborene der ganse schepping, voor Hem, Die alles volmaakt voelde! Niets was in de gezegende, gevoelige natuur van Jezus hard of ongevoelig. Tot het uiterste voelde Hij iedere onwaardigheid, die Hem aangedaan werd. Hij vormde het spotlied van de dronkaard, was veracht en verworpen door de mens, minachtend belacht, beledigd en bespot door hen, voor wiens ellenden zijn medegevoel geen grenzen kende. Zijn verraad door Judas. Zijn verloochening door Petrus, Zijn verlaten worden door Zijn volgelingen, verwonden Hem tot in het binnenste van Zijn ziel. In zulke rampspoeden worden de mensen vaak ondersteund door hun trots. Ondank, belediging en slagen worden vaak verdragen met een schijnbare onverschilligheid, die verbaasd doet staan. Het kan zijn, dat *van binnen* het hart als een vuuroven is, maar een hoogmoedige geest en ontembare wil vergrendelen de innerlijke werkingen van de ziel, zodat de woede, die van binnen kookt, niet ontsnapt. Maar in de zachtmoedige en nederige Jezus had de trots geen plaats. Geen wraakgevoelens behoeften onderdrukt te worden; geen geërgerde geest vereiste controle. “Als een lam werd Hij ter slachting geleid, en als een schaap, dat stom is voor het aangezicht van zijn scheerders, also deed Hij Zijn mond niet open”. “Ik geef mijn rug degenen, die Mij slaan en mijn wangen degenen die Mij het haar uitplukken; mijn aangezicht verberg Ik niet voor smaadheden en speeksel”, zegt Hij in Jesaja 50:6. In Psalm 22 horen wij Hem al Zijn vijanden opnoemen, en de last van Zijn smarten in des Vaders oor uitstorten: “*Stieren van Basan*” waren daar; “*honden*” hadden Hem omgeven; daar was de “*muil van de leeuw*”; en daar waren ook de “*hoornen der eenhoornen*”. Zoals ik reeds zei, was al het kwaad van het heelal tegen Hem samengetrokken. Satan was daar in al zijn macht, de mens was daar als zijn willig instrument van boosheid. God was daar in oordeel tegen de zonde, en de heilige Lijder was daar, tot zonde ge-

maakt, en door God behandeld zoals het de zonde verdiende. De fonteinen van de grote afgrond van het goddelijk oordeel werden opengebroken, en de machtige storm van toorn, vloek en wraak tegen de zonde sloegen op Zijn toegewijd hoofd. Hij zonk in grondeloze modder – waar men niet kan staan. Zoals Jona, doch dan in geestelijke ellenden, daalde Hij af tot de gronden van de bergen; de grendelen van de aarde waren om Hem heen tot in eeuwigheid. De afgrond riep tot de afgrond, bij het gedruis van Gods watergoten, al Gods baren en golven gingen over Hem heen, de wateren kwamen tot aan de ziel (Jona 2:6; Psalm 42:8; 69:2-3). Maar al Zijn eindeloze en onuitsprekelijke ellenden worden belichaamd in die kreet, die Hem in de drie uren van dikke duisternis uit het hart geperst werden: “Eli, Eli, lama sabachthani?” (Mattheüs 27:46).

Maar dààr en toen werd ook elk beginsel van het kwaad geoordeeld. *Satan* was ontdekt als de overste en god van de wereld, en zijn macht werd voor altijd gebroken. De *wijsheid van de wereld* werd gezien dwaasheid bij God te zijn; ze was nooit tot de kennis van Hem gekomen, en toen Hij voor haar ogen geopenbaard werd, kende ze Hem niet. De *mens* werd gezien als onverbeterlijk slecht, en in zijn hart een hater van God. *God* werd verklaard in volmaakte goedheid en liefde ten behoeve van de mens. *Jezus* was daar, de Gehoorzame, God verheerlijkend, zelfs als Hij door Hem verlaten werd. Hij was gekomen om de wil van God te doen (Hebreeën 10:7), en wat het Hem ook kostte, Hij wilde niet van Zijn doel afgevoerd worden. Het betaamt de dienstknecht niet, de wijsheid van zijn meesters wil te betwisten; het betaamt de mens niet de wegen van God in twijfel te trekken; en Jezus had de plaats van een dienstknecht en van een mens ingenomen, en in alles was Hij volmaakt. Hem zij de lof tot in eeuwigheid!

DE HEERLIJKHEID VAN DE HEER JEZUS

Aan het kruis werd de Zoon des mensen verheerlijkt (Johannes 13:31). Daar werden de oorsprongen van Zijn zedelijke natuur alle blootgesteld, en niets dan oneindige volmaaktheid werd aan de dag gelegd. Geen polsslag was er in heel Zijn zedelijk wezen, die niet waarachtig sloeg voor Hem, Die Hem zond. In Hem werd geen enkele zelfzuchtige overweging gevonden, geen opvatting van de dingen naar de wijze, waarop ze Hem Zelf aangingen. Bij Hem werd alles beschouwd in betrekking tot God. Het werk, dat Hem was te doen gegeven, werd zonder één murmurend woord gedaan. Bij Hem werden geen redeneringen en betwistingen gevonden: “Opdat de wereld erkenne, dat Ik de Vader liefheb, doe Ik ook alzo, gelijk Mij de Vader geboden heeft” (Johannes 14:31). Gezegende, volmaakte Meester en Heer!

Voordat Hij de plaats van de dienstknecht innam, voordat Hem een lichaam werd toebereid, wist Hij wat dat inhield. Alles wist Hij van te voren. Hij begreep ten volle het vreselijk gewicht van dat oordeel, waarvoor Hij Zichzelf gaf om het te dragen; voor Hij in de gelijkenis van de mens gemaakt werd. Hij was Zich wel bewust, dat het aannemen van de gestalte van een dienstknecht inhield, dat Hij zonder vragen ieder gebod, dat Hij ontving, moest gehoorzamen; maar ten koste van alles moest de wil van God gedaan worden, en daarom “achtte Hij het, in de gestaltenis Gods zijnde, geen roof God gelijk te zijn, maar heeft Zichzelf vernietigd, de gestaltenis van een slaaf aannemende, de mensen gelijk geworden zijnde; en in gedaante gevonden als een mens, heeft Hij Zichzelf vernederd, gehoorzaam geworden zijnde tot de dood, ja, tot de dood des kruises” (Filippenzen 2:6-8).

Hoe helder schijnen te midden van de duisternis op Golgotha, de zedelijke heerlijkheid en voortreffelijkheid van de Heer Jezus. De lezer bedenke dat daar, verraden, verloochend, verlaten, aangevalen door een wetteloze wereld, die door de macht der duisternis werd beïnvloed, bespot, beledigd, en boven alles verlaten van God, Hij volmaakt *alleen staat*; en in dat uur, en toen Hij alleen was, richtte Hij in goddelijke macht de pilaren van het zedelijk heelal op, en legde een grondslag, waarop het kon gevestigd worden, buiten de mogelijkheid van ooit weer door de enige vijand van God tot wankelen gebracht te worden.

EN GOD WERD IN HEM VERHEERLIJKT

Zijn gerechtigheid werd gegrondvest, Zijn heiligheid gehandhaafd, Zijn gezag geëerbiedigd, Zijn waarheid verdedigd en Zijn liefde verklaard. Die vreselijke slag tussen de machten van goed en kwaad werd uitgevochten op het kruis van die diep vernederde Heiland, Die Zichzelf gaf, opdat allen daar mochten wezen, en dan ingaan tot en verzegeld worden voor de heerlijkheid en log van

God, verzegeld om nooit weer losgebroken te worden. Nu de strijd voorbij is, de machten van het kwade verpletterd zijn, heeft het goede overwonnen.

Iedere vijand is verslagen. God heeft gerechtigheid gewrocht, en het veld is Zijn. De duivel is teniet gedaan, de dood vernietigd (1 Korinthiërs 15:54; Openbaring 20:14), met de zonde is afgerekend, onze zonden zijn weggedaan (Romeinen 3:25), onze oude mens is met Hem gekruisigd (Romeinen 6:6); de bodem is zó grondig van iedere vijand gezuiverd als had er nooit enige vijand bestaan. De reiniging van hemelen en aarde van de *aanwezigheid* van het kwaad is nu slechts een bijkomstigheid; hiertoe zal engelenmacht in staat zijn (Openbaring 12:7-9); Mattheüs 13:49-50. De *zedelijke* kwestie is geregeld in Jezus' kruis; en nu is de gelovige in leven en natuur, verwantschap en gunst, vereenzelvigd met die Ene, Die in dat vreselijk uur, trouw voor God bleef.

De natuur en het karakter van God zijn ten opzichte van het kwaad verdedigd en tot klaarheid gebracht. Het feit, dat de zondige schepping er de aanleiding toe is, en dat de resultaten en zegen haar toevallen, is buiten alle kijf geplaatst. Dat het goede alleen bij God is, dat Hij goed is; en dat Hij altijd in goedheid, genade en liefde jegens de mens verkeerd heeft, is overvloedig bewezen; en ook is het aangetoond, dat de mens naar het vlees, naar de orde van Adam, het gevallen hoofd, God niet begeerde, in welk karakter Hij Zich ook mocht aanbieden. Maar het kruis is rechtelijk het einde van de mens voor God. Zijn beproeving vond daar haar einde. Hij werd bewezen in zijn natuur zelf vijandschap jegens God te zijn, en nu staat de mens naar die orde niet langer in enige betrekking tot God; hij is reeds rechtelijk veroordeeld en terzijde gesteld.

Maar het kruis is ook een smeltkroes geweest, waarin de zedelijke waarde en voortreffelijkheden van de tweede mens en laatste Adam tot het uiterste zijn beproefd, en waar het gezegende feit is vastgesteld, en dat buiten kijf, dat er in Hem geen schuim was, geen substantie die onaangenaam voor God was, maar alles tot in de hoogste graad aanvaardbaar. Van dat kruis steeg zulk een zoete geur voor God op, dat ze krachtig de plaats van de walgelijke geuren vervangen heeft. God is verheerlijkt in de plaats waar Hij onteerd was. En de winst voor Hem door het kruis van Zijn Zoon, is veel groter geweest dan alle verlies dat Hij geleden had, zowel door het eerste en dwalende hoofd Adam, als door de slechtheid van al zijn nakomelingen.

En onze plaats, ons deel en onze verbinding zijn alle in en met deze verheven Christus opgewekt uit de doden (Efeziërs 1:3-7; 2:6). Hij is ons leven (Kolossenzen 3:4). Wij zullen Zijn beeld dragen (Romeinen 8:29). Zijn Vader is onze Vader en Zijn God is onze God (Johannes 20:17). In de liefde, genade en gunst waarin Hij stond, staan ook wij; want wij zijn begenadigd in Hem. "Gelijk Hij is, zijn ook wij in deze wereld" (1 Johannes 4:17). Dat wij mogen volgen in de voetstappen van die gezegende apostel en discipel, die zo naar waarheid kon zeggen: "Hetgeen mij gewin was, dat heb ik om Christus' wil schade geacht. Ja gewisselijk, ik acht ook alle dingen schade te zijn om de uitnemendheid der kennis van Christus Jezus, mijn Heer om Wiens wil ik de schade van alle dingen geleden heb, en acht die drek te zijn, opdat ik Christus gewinne, en in Hem bevonden worde, niet hebbende mijn gerechtigheid, die uit de wet is, maar die door het geloof in Christus is, de gerechtigheid die uit God is, door het geloof; opdat ik Hem kenne" (Filippenzen 3). En ook: "Het zij verre van mij te roemen, anders dan in het kruis van onze Heer Jezus Christus, voor Wie de wereld mij gekruisigd is, en ik der wereld" (Galaten 6). De *Persoon* en het *kruis* van Christus waren alles voor hem: mochten zij voor ons alles zijn.

Lees verder:

- De berechting van Jezus Christus: <http://www.verhoevenmarc.be/PDF/BerechtingChristus.pdf>
- De kruisiging van Christus: http://www.verhoevenmarc.be/PDF/LevenChristus-h14_ZV.pdf
- Het leven van Christus: <http://www.verhoevenmarc.be/levenchristus.htm>